

**SEKURITIZACIJA MIGRACIJA: ILEGALNE MIGRACIJE KAO
SIGURNOSNA PRIJETNJA U JUGOISTOČNOJ EVROPI**

**SECURITIZATON OF MIGRATIONS: ILLEGAL MIGRATIONS AS
SECURITY THREAT IN SOUTH EAST EUROPE**

Pregledni znanstveni članak

*Senadin Šabanija**

Sažetak

Međunarodne migracije nisu problem koji treba rješavati već proces kojim treba upravljati. Sekuritizacija migracija kao dominantan odgovor na migrantsku krizu u posljednjem desetljeću postaje pristup koji poduzimaju neke zemlje Jugoistočne Evrope u cilju rješavanja problema ilegalnih migracija unutar vlastitih granica. Pristup ilegalnim migracijama kao sigurnosnoj prijetnji usmjerenoj prema prvenstveno nacionalnoj sigurnosti, inicira i odgovor tih država adekvatnim sigurnosnim mjerama. Teorija sekuritizacije prema Kopenhagenskoj školi smatra da je poduzimanje akcije prema unaprijed utvrđenoj opasnosti u skladu sa osnovnom zadaćom države koja može koristiti sva sredstva za eliminaciju egzistencijalne prijetnje na osnovu odluke političkih elita. Proširivanje sigurnosne agende kako to zagovaraju sekuritizacijske studije na situacije koje nikada nisu bile smatrane sigurnosnim problemima kao što su međunarodne migracije može dovesti i do stvaranja novih sigurnosnih izazova. Sekuritizacija migracija nije adekvatan niti dovoljan odgovor u upravljanju migracijama jer zanemaruje druge dimenzije migracija iako je politički veoma prihvatljiva. Klasifikacija ilegalnih migracija kao sigurnosne prijetnje zavisi prvenstveno od političkih interesa „učesnika” iako ova kategorija migracija zahtijeva određeni krivično pravni odgovor u mnogim slučajevima. U kontekstu teorije sekuritizacije Kopenhagenske škole ilegalne migracije mogu predstavljati tek djelomičnu sigurnosnu prijetnju u izloženim zemljama. Ta djelomična sigurnosna prijetnja se može identifikovati u segmentima prekograničnog kriminala, trgovine ljudima i krijumčarenju dok se veze sa terorizmom mogu uspostaviti samo u strogo izolovanim, pojedinačnim slučajevima a nikako kao generalna pretpostavka.

** RSO Regional Security Officer- IOM International Organization for Migrations; MENA Middle East and North Africa Region / Regional Office Cairo, EGYPT. E-mail: ssabanija@iom.int; senadinsabanija@fkn.unsa.ba*

Ključne riječi: Sekuritizacija, međunarodne migracije, ilegalne migracije, Jugoistočna Evropa, Kopenhagenska škola, regionalna sigurnost, sigurnosna prijetnja.

Abstract

International migrations are not the problem that should be solved but process that should be managed. Securitization of migrations as a dominant response to the migrant crisis in the last decade became an approach undertaken by some countries in southeast Europe as a primary goal to solve problems of illegal migrations in their territories. It was considering illegal migrations as a security threat towards national security primarily, also initiating proper response of states using appropriate security measures. Copenhagen school securitization theory considers taking actions against the advanced identified threat as a legitimate response of state that may use all means to eliminate such existential threat upon a decision made by political elites. Expansion of security agenda based on principles of securitization studies over the situations that have never been considered a security issue, such as international migrations, might create new security challenges. Securitization of migrations is not adequate nor sufficient response in migration management because it disregards other dimensions of migrations, although it is a politically acceptable response. Determination of illegal migrations as a security threat depends on political interests in the first place, although the category of illegal migrations often requires a criminal legal response in many cases. In the context of Copenhagen school securitization theory, illegal migrations might be considered only as a partial security threat in exposed countries. The threat can be identified in cross-border crime, human trafficking, and smuggling, while connections with terrorism might be established only and strictly in individual cases but not as a general assumption.

Key words: Securitization, international migrations, illegal migrations, south east Europe, Copenhagen school, regional security, security threat.

1. UVOD

Odnosi sigurnosti i procesa u društvu, uticaji na društvo kao i značaj svih dimenzija sigurnosti se najčešće odražava kroz odnos politike prema sigurnosti. Uticaj politike na sigurnost kao i na druge segmente društvenog života zapravo određuje i do koje mjere je neki društveni fenomen izložen sekuritizaciji. Sekuritizacija kao relativno noviji pojam je postala pravac u

izučavanju mnogih društvenih pojava koje mogu imati uticaja na neku dimenziju sigurnosti. Regionalna dinamika sigurnosti je u suštini bila samo teoretski obrađivana kroz difuzne pojmove kao što su podsistemi ili regionalni balans moći i bila je graničena na studije slučaja bez jasne definicije regionalnog u ontološkom smislu sve do pojave Barry Buzana i njegovog doprinosa redefinisaju regionalne dinamike i koncepta sigurnosti. U svom djelu *People, States and Fear* (1983) Buzan postavlja temelje za analizu regionalne dinamike sigurnosti razvijajući koncept Sigurnosnog Komplexa kako bi analizirao napredni nivo odnosa između Država i pojedinaca. Jedan od ciljeva ovakvog pristupa je namjera naglašavanja autonomije regionalnih sigurnosnih odnosa koja je često bila zanemarena usljed dominantnih trenutnih teorija fokusiranih na sistemski pristup ili na međudržavne odnose (Buzan, 1983).

Kad su u pitanju odnosi ilegalnih migracija i sigurnosti jedan pristup ukazuje da je možda potrebno svojevrсно proširivanje sigurnosne agende iako postoje znatni problemi unutar sigurnosnih studija po pitanju proširivanja sigurnosne agende uopšte. Predstavnici tradicionalnih realističkih sigurnosnih studija zastupaju mišljenje da će proširenje izazvati kaos unutar discipline (Walt, 1991). Početkom devedesetih godina, pa na ovamo, proširivanjem se općenito podrazumijevalo uključivanje netradicionalnih (nevojnih) sigurnosnih problema u sigurnosnu agendu. Posebno je Barry Buzan (1998:7-8) dosta učinio, predloživši da se sigurnosna agenda proširi na četiri dodatna sektora: a) politički, b) ekonomski, c) društveni i d) sektor zaštite životne sredine. Prema njemu sigurnosne studije bi trebale problematizirati pet različitih vrsta interakcije: a) vojne odnose, b) odnose autoriteta i vladanja, c) odnose proizvodnje, trgovine i financija, d) odnose kolektivnog identiteta, e) odnose između ljudskih aktivnosti i biosfere. Predstavnici Kopenhagenske škole su pokušali značajnije promovirati sličan stav, što je bilo posebno evidentno u njihovoj zajedničkoj knjizi *Europski sigurnosni poredak: scenarij za posthladnoratovski period*, gdje je fokus, s države kao referenta i suvereniteta kao vrijednosti koju treba štiti, usmjeren na društvo kao referent i identitet kao vrijednost koju treba zaštititi (1990). Proširivanje sigurnosne agende je proces koji se treba implementirati ali bi bilo pogrešno izjednačiti ga sa sekuritizacijom (Kovačević i dr., 2013).

Koncept sekuritizacije Kopenhagenske škole se može shvatiti kao *predstojeću akciju protiv unaprijed predviđene opasnosti*, gdje će tradicionalni sigurnosni mentalni sklop biti proširen i na pojave koje su do tada smatrane nevojnim pitanjima, dakle izvansigurnosnim. Budući da je sekuritizacija sinonimna s militarizacijom, Kopenhagenska škola predlaže da ako neka pojava više nije podvrgnuta procesu sekuritizacije, odnosno više nije sigurnosni problem, na nju se treba gledati kao na pojavu svakodnevn

politike (Buzan, 1998:4, 29, 209). Uvođenje politike u polje sigurnosti je neophodno kako bi se fenomen međunarodnih migracija sa kojim se regija suočava danas adekvatno tretirao. Istovremeno to ne znači da sigurnost treba biti zamrznuta u statičkim okvirima kako to zagovaraju sekuritizacijske studije, već upravo suprotno treba biti proširena i na segment aktualnih društvenih pojava međunarodnih migracija. Pojavom masovnih ilegalnih migracija na određenom prostoru društvo kao referent i identitet kao vrijednost bivaju ugroženi po shvatanju mnogih političara u Jugoistočnoj Europi. Zbog svoje masovnosti i rasprostranjenosti migracije u Jugoistočnoj Evropi poprimaju oblike migrantske krize iako je kriza je isuviše kompleksna pojava da bi se lako definisala (Kešetović, Korajlić, Toth, 2013). Ovakvim pristupom ilegalne migracije bivaju shvaćene kao sigurnosna prijetnja te se pristup problemu temelji na sekuritizaciji.

2. SEKURITIZACIJA PREMA KOPENHAGENŠKOJ ŠKOLI

Sekuritizacija u najširem smislu pojmovno znači proširivanje sigurnosne agende na pitanja koja se tradicionalno ne smatraju sigurnosnim problemima pa se shodno tome nisu nikada ni tretirala sigurnosnim mjerama. U kontekstu Kopenhagenske škole kao najpoznatijeg izvora teorije sekuritizacije postoje različita mišljenja o proširivanju sigurnosne agende i uvrštavanju pitanja pod plašt sigurnosti na osnovu političkih odluka. Kopenhagenska škola je primarno zainteresovana za Evropsku sigurnost u cilju dobrobiti za sigurnost Evrope (Huysmans, 2007). Sredinom osamdesetih godina prošlog vijeka Kopenhagenska Škola se razvijala sa fokusom na Evropsku zajednicu kako bi objasnili sigurnosna pitanja Evropske Unije (u današnjim okvirima) definišući “sigurnost kao praksu” i kao “poseban način kojim se uokviruje problem” (Waever, 1996). Zagovarači Kopenhagenske Škole brane širu koncepciju sigurnosti naglašavajući ne-vojni koncept sigurnosti i načine kojima se može razdvojiti ne-vojna od vojne sigurnosti. U suštini teorija sekuritizacije je vođena idejom da je sama sigurnost proces društvene konstrukcije prijetnji gdje je učesnik, bilo da je to država ili neki drugi kolektiv, identifikuje problem ili događaj kao prijetnju referentnom objektu zaštite, često je je taj objekat nacionalna sigurnost, zatim učesnik tu prijetnju predstavi publici (javnosti) kroz akt govora i kada su te prijetnje prihvaćene od strane publike, tada učesnik (država) legitimno koristi sva moguća sredstva kako bi te prijetnje bile eliminisane. Ovaj proces u stvari znači da neki problem ili situacija bude izvučena iz konteksta normalnosti i označena kao hitna, često bude visoko politizovana i postaje “sekuritizovana” (Buzan, Weaver & De Wilde, 1998). Teorija sekuritizacije, zasnovana na Buzanovim idejama, je samo djelimična karakteristika Kopenhagenske škole gdje učesnici izuzmu problem-situaciju iz normalnog

političkog konteksta i stvaraju visoko politizovan problem koji neminovno prelazi u sigurnosni problem ili situaciju.

Evidentna su tri elementa sekuritizacije koju zagovaraju Buzan i Weaver a to su kreiranje neposredne prijetnje referentom objektu zaštite (koji je uvijek država) komuniciranjem kroz akt govora, poduzimanje mjera kojim se štiti referentni objekat i eliminiše prijetnja i prihvatanje akta govora od strane ciljane publike (Romaniuk, 2018). Sekuritizacija bilo koje situacije ne može biti kreirana od bilo koga u bilo kojem segmentu. To je primarno zadatak političkih elita koje imaju politička i kulturna sredstva i načine kojim neku situaciju mogu pretvoriti u sigurnosni problem. Obzirom da sve situacije ili problemi nemaju neograničen rok trajanja zbog dinamike odvijanja i promjena u okruženju u nekom trenutku se postavlja pitanje i de-sekuritizacije nekog problema ili situacije. Ole Weaver ukazuje na proces desekuritizacije koji također zavisi od učesnika, političkih elita, koje mogu takvu situaciju ponovno izuzeti iz sigurnosne agende i vratiti u normalne političke tokove (1993). U suštini i sekuritizacija i desekuritizacija se mogu smatrati rezultatom društvenog procesa.

Lene Hansen u svom radu *Reconstructing desecuritization: the normative-political in the Copenhagen School and direction for how to apply it*, implicira da na osnovu Kopenhagenske Škole, proces desekuritizacije može biti podjeljen u četiri faze: 1) *promjena putem stabilizacije*-gdje se problem izdvaja iz kategorije visokopolitizovanog ali i dalje ostaje sigurnosni problem, 2) *zamjena*-je stanje u kojem se problem uklanja iz kategorije sekuritizovanog ali se istovremeno mijenja drugim problemom ili situacijom, 3) *reartikulacija*-stanje kada problem p-ostane politizovan ali je opasnost i prijetnja uklonjena, 4) *zatišje*-je u stvari de-sekuritizacija u političkom obliku kada su nesigurni objekti uklonjeni iz kategorije prijetnji. Hansen (2011) naglašava da za razliku od procesa sekuritizacije koji treba odobrenje od strane publike, publika direktno odlučuje o procesu desekuritizacije gdje se javlja uslov za učesnike koji moraju primijeniti pristup “od dna ka vrhu” (za razliku od pristupa sekuritizaciji “od vrha ka dnu”).

Scott Romaniuk (2018) također govori o sigurnosnim izazovima u shvatanju sigurnosti i prijetnje, dok u jednoj zemlji neka situacija bitna za sigurnost može biti prijetnja u drugoj zemlji to nije neophodno. Politička evolucija u mnogim zemljama različito definiše probleme koji se mogu smatrati “egzistencijalnim prijetnjama“. Regionalizam i sigurnost su povezani na više načina. Barry Buzan povezanost regionalizma i sigurnosti vidi kroz definiciju regionalnog sigurnosnog kompleksa kao “grupu država čiji su sigurnosni problemi toliko povezani da se njihov nacionalna sigurnost ne može posmatrati odvojeno jedna od druge” (Buzan, 1991: 190).

U drugačijem pristupu koji su razvili Lake i Morgan regije su definisane na osnovu sigurnosnog menadžmenta ili „regionalnog poretka“ i predlažu alternativnu definiciju regionalnog sigurnosnog kompleksa kao “države pogođene barem jednom prekograničnom ali lokalno izazvanom situacijom“ (Lake and Morgan, 1997). Upravo regionalne implikacije koje mogu biti izazvane lokalnim uticajima ilegalnih migracija u Jugoistočnoj Europi bi trebale inicirati i regionalni pristup problemu ilegalnih migracija.

Teorija sekuritizacije Kopenhageške škole je tipična i primjenjiva u zemljama Zapadne Evrope jer nastaje kao produkt težnje rješavanja primarno Evropskih sigurnosnih izazova u prostoru koji je definisan kao Europska Unija (EU) danas. Sekuritizacija kao jedan od pristupa koji su već poduzele neke zemlje EU i može voditi ka sekuritizaciji migracija u Jugoistočnoj Evropi, na sličan način kao što se desilo u nekim zemljama EU.

2.1. Sigurnost i migracije

Veze između sigurnosti i migracija su kompleksne i višestruke. Dok su migracije prihvaćene kao historijska činjenica tek sa završetkom hladnog rata migracije počinju biti posmatrane i kao sigurnosni problem. U najširem smislu veze između migracija i sigurnosti se mogu posmatrati iz dva ugla i to iz ugla sigurnosnih studija i iz ugla migracijskih studija (Huysmans & Squire, 2009). Za stjecanje novih i proširenje postojećih saznanja potreban je stalan, sustavan i uporan rad, značajan intelektualni napor (Korajlić, Šuperina, Selimić, 2020).

Danas sigurnost predstavlja mnogo širi pojam i podrazumijeva mnogo više aktivnosti nego je to bilo u prošlosti (Alispahić, Kovačević, Korajlić, 2015). Migranti su općenito uvijek smatrani potencijalnom prijetnjom nacionalnoj sigurnosti, javnom redu i miru ili kao direktna prijetnja demografiji neke zemlje. U Jordanu su Palestinske izbjeglice i migranti smatrani direktnom prijetnjom demografiji te zemlje. Dok migranti mogu biti smatrani prijetnjom ili ljudima koji sa sobom nose različite probleme, percepcija migranata kao sigurnosne prijetnje u nekim zemljama zavisi od interesa tih zemalja. Zemlje koje imaju veliku potrebu za radnom snagom smatraju migracije poželjnim i mogu čak inicirati takve procese (Njemačka i Jugoslavija 70-tih godina). Suprotno tome, u nekim zemljama migranti su generalno nepoželjni ili se smatraju prijetnji javnom redu kao što je to slučaj u Mađarskoj ili Francuskoj. Percepcija prijetnje može biti zasnovana na ekonomskim, demografskim, kulturnim, religijskim ili ideološkim razlikama. Očiti primjer je Europska Unija i različite percepcije migracija u zemljama članicama. Dok je na primjeru Mađarske jasno da je percepcija migracija kao prijetnje dominantna kroz istupe najviših

zvaničnika i kroz konkretne akcije kao što je suspenzija Dablinske konvencije (UNHCR,2017) i izgradnja ograde na granici, u Švedskoj je percepcija migracija suprotna od percepcije prijetnje i prevashodno je socijalna.

Tri bitna događaja su imala uticaj na temeljitu promjenu pristupu sigurnosti i migracijama u svijetu i to završetak hladnog rata, teroristički napadi na Sjedinjene Američke Države (SAD) 2001 godine i takozvano “Arapsko proljeće” (Ashley, 2011). Može se zaključiti da su ovi događaji znatno uticali i na sekuritizaciju migracija iz nekoliko razloga. Raspadom Sovjetskog Saveza završila se era hadnog rata i dolazi do velikih migracijskih pokreta iz “siromašnih”zemalja bivšeg Sovjetskog bloka prema Zapadnim bogatim zemljama. Ove masovne migracije dovode i do strožijih propisa i kreiranja restriktivnih politika u zemljama Zapada prema svim ostalim zemljama što direktno vodi i do uvođenja sigurnosnog aspekta u procese provjere i stvaranje baza odataka o migrantima iz tih zemalja.Posebno je izražen takav pristup u zemljama tadašnje Evrope Ekonomske Zajednice koja prerasta u Europsku Uniju što je podrobnije opisano u nastavku.

Poslije terorističkih napada na SAD 2001 godine terorizam postaje primarna prijetnja u skoro svim zemljama svijeta. Migranti su smatrani mogućim nosiocima takvih aktivnosti u zemljama domaćinima te se stvara jaka anti migrantska klima posebno prema migrantima koji su dolazili iz onih zemalja koje su označene kao svojevrsni “sponzori” terorizma (US DoS, 2021).

Novija historija a posebno posljednja dekada bilježi najmasovnije pokrete ljudi ikada registrovane u svijetu. Intenzitet migracija započelih 2011-te godine usljed Arapskog proljeća je neznatno smanjen deset godina poslije. Masovne migracije iz zemalja u sukobu a posebno iz Sirije značajno utiču na sigurnost mnogim zemljama regije a posebno u zemljama Europske Unije koje su često krajnja destinacija velikog broja migranata. Obzirom da sekuritizacija migracija u EU nije novi pristup, moglo bi se očekivati da ove zemlje spremno reaguju na masovne migracije pokrenute usljed Arapskog proljeća. Međutim, dugotrajna migrantska kriza pogađa i sve zemlje koje se nalaze na ruti kretanja migranata iz Sjeverne Afrike, Bliskog Istoka i Centralne Azije. Ova kriza posebno je izražena u zemljama Jugoistočne Evrope i značajno utiče na sigurnost u mnogim zemljama ove regije.Turska kao svojevrsna ulazna tačka prema EU, preko Grčke i Bugarske te Bosna i Hercegovina kao svojevrsna izlazna tačka prema Hrvatskoj su posebno izložene masovnim ilegalnim migracijama.

2.2. Sekuritizacija migracija u Evropskoj Uniji

Primjer Europske Unije ili pojedinih država Unije u kojima su tokom 1950 tih i 60-tih godina migranti smatrani dodatnom, jeftinom i pogodnom, radnom snagom u većini Zapadno Evropskih država koja nije postojala na domaćem tržištu (Huysmans, 2000). Zakonski status postratovskih imigranata u to vrijeme nije bio politički osjetljivo pitanje kao što je to slučaj danas. U kasnim šezdesetim i ranim sedamdesetim godina prošlog vijeka imigracije postaju predmet javne zabrinutosti i dolazi do promjene iz “dopuštajuće” imigracione politike u kontrolisanu, više restriktivnu politiku (Fielding, 1993-43; Hollifield, 1992, 66–73). Politička retorika je sve više povezivala migracije sa destabilizacijom javnog reda (Doty, 1996; Marie, 1988; Ugur, 1995). Sve do sredine osamdesetih godina imigraciona politika u Evropskim zemljama nije bila smatrana važnim pitanjem prvenstveno zbog stvaranja zajedničkog tržišta. Međutim, počev od sredine osamdesetih fokus se mijenja i imigracije postaju politizovane prvenstveno kroz pitanje azila i postojećih nejasnoća između pitanja azila i imigracija. Azil postaje prvorazredno političko pitanje kao alternativni način za ekonomske migracije u Evropsku Uniju (den Boer, 1995). Tokom devedestih godina prošlog vijeka imigraciona politika postaje važno pitanje u Evropskoj Uniji i dolazi do institucionalnog pristupa ovom pitanju kroz stvaranje više međuvladinih foruma kao što su Ad hoc Grupa za migracije i Šengenska grupa. Ovi forumi su doveli do daljnjeg razvoja imigracione politike i do postepene ugradnje ove politike u ustavnu strukturu EU. Zajednička regulacija migracija u Zapadnoj Europi naglasila je potrebu za ograničavanjem kretanja stanovništva. Ograničavanja su uglavnom bila orijentisana na strogo kontrolisane procedure odobravanja azila na osnovu usvojenih konvencija, sporazuma ili drugih propisa koji su restriktivno regulisali imigracionu politiku kao što je Dablinska Konvencija (1990) koja je dovela do uspostave Eurodac-a, baze podataka otisaka prstiju svih tražilaca azila starijih od 14 godina koja omogućava vlastima da utvrde da li je tražilac azila podnio takav zahtjev u nekoj drugoj članici EU ili je ilegalno prešao preko njene teritorije. Razvoj sigurnosnih diskursa i politika u polju migracija se često predstavlja kao neizbježan odgovor na izazove za javni red i domaću stabilnost usljed porasta broja (ilegalnih) migranata i tražilaca azila (Lodge, 1993). Politika se javlja kao instrument zaštite države i društva i unutrašnjeg tržišta od opasnosti invazije ilegalnih migranata i tražilaca azila. Međutim ovakva ograničena interpretacija u stvari oslikava koliko sigurnosna praksa utiče na društvene odnose jer migracije postaju problematične onog momenta kad se u njihovu regulaciju uključe specijalizirane institucije poput sigurnosnih agencija. U tom momentu migracije automatski postaju sigurnosni problem koje se rješava sigurnosnim mjerama.

Poslije terorističkih napada 2001 godine politike EU prema migracijama postaju više orijentisane na sigurnost te dovode do stvaranja posebnih tijela EU koja se bave isključivo zaštitom vanjskih granica Unije od kojih je najbitnija agencija Frontex koja je zadužena za promociju, koordinaciju i razvoj Upravljanja Europskim Granicama*. Evropska Unija je zaključila i brojne ugovore o readmisiji sa susjednim zemljama te 2013 godine uspostavlja i Sistem za Nadzor Evropskih Granica kojim se uspostavlja proces kontrole ulaska i izlaska državljana trećih zemalja u EU. I dok se uspostava novih i inovativnih sistema i politika za zaštitu Evropskih granica može smatrati kao sasvim normalan pristup koji umnogome pomaže u zaštiti života i zdravlja migranata, jasno je da ovakav pristup fokusiran uglavnom na zaštitu vanjskih granica EU. Svi oni koji se smatraju strancima i oni koji nisu propadnici Evropskog društva u svakom trenutku mogu biti označeni kao prijetnja prema kojima se mogu poduzeti određene mjere. Dakle političke elite EU imaju i način i sredstva da normalnu političku situaciju (migracije) predstave kao visokopolitizovan problem koji ugrožava referentni objekt (granice EU), komuniciraju sa publikom (članicama EU) te preduzmu mjere kojima će eliminisati prijetnju predstavlja tipičan primjer sekuritizacije prema Kopenhagenskoj Školi.

2.3. Sekuritizacija migracija u Jugoistočnoj Evropi

Migracije u modernom vremenu predmetom su istraživanja sa više aspekata a dugotrajne izbjegličke situacije u pojedinim zemljama, uključujući i Tursku, predstavljaju značajan izazov za ljudska prava i sigurnost i zauzvrat nude izazov u izučavanju izbjeglica, i sigurnosti (Loescher, Milner, Newman and Troeller, 2008). Dugotrajne migracije mogu izazvati različite situacije koje utiču prvenstveno na migrante. Na putu prema krajnjim destinacijama koji često traje godinama, porodice se rastavljaju i nastaju nove. Česti su smrtni ishodi pokušaja prelaska državnih granica, fizičke i mentalne traume i patnja nezamislivih razmjera migranata među kojima je veliki procenat djece. Masovnost ilegalnih migracija u kombinaciji sa elementom protupravnosti/ilegalnosti posebno u posljednjem desetljeću čini ovaj fenomen društveno interesantnim zbog višestrukih izazova u sigurnosnom smislu. Međunarodne migracije postaju bitan faktor u regionalnim odnosima jer se koriste kao političko sredstvo za postizanje ciljeva. Migracije su danas vrhunsko političko pitanje povezano sa ljudskim pravima, razvojem i geopolitikom na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou (Niles, 2019). Dostupna istraživanja međunarodnih migracija i veza sa trans-nacionalnim kriminalom u Jugoistočnoj Evropi su

* <https://frontex.europa.eu/about-frontex/our-mission/>

provedene studije o borbi protiv organizovanog kriminala (Athanassaopolou, 2005) ili na povezanost imigracionih politika vlada Zapadne Europe i borbe protiv organizovanog kriminala (Woodward, 2004). Područje Jugoistočne Europe u koju spada i Bosna i Hercegovina je regija koja još uvijek nije potpuno integrisana u euroatlantske tokove. Vanjske granice EU u ovoj regiji nisu homogene i izložene su ilegalnim migracijama iz više kontinenata Azije i Afrike iz više pravaca morskih i kopnenih. Ruta kretanja međunarodnih migracija u Jugoistočnoj Evropi često se naziva i Balkanska ruta i obuhvata i zemlje koje su već članice EU (Bugarska, Hrvatska i Grčka) zbog čega je ova regija primamljiva za veliki broj migranata. Povećani priliv migranata koji koriste tzv. Balkansku rutu koja uključuje Srbiju, Mađarsku i Hrvatsku također obuhvata i Bosnu i Hercegovinu koja je ovu migrantsku krizu dočekala nepripremljena (Korajlić, Kržalić, 2019). Sve navedene činjenice doprinose stvaranju novih sigurnosnih izazova na koje izložene zemlje još uvijek nemaju adekvatan odgovor.

Turska kao zemlja koja skrbi za preko 4,6 miliona migranata (DGMM, 2021) raznih kategorija direktno koristi ovu činjenicu u političkim obračunima na regionalnom nivou. Politizacija isključivo humanitarnog problema u Turskoj je u potpunosti u skladu sa principima sekuritizacije Kopenhagenske škole gdje se od uslovno rečeno normalne političke situacije (migrantske krize) pravi visoko politizovan problem sa sigurnosnim implikacijama kao što je otvaranje granica za migrante prema EU (DW, 2019), onda kad je potrebno ostvariti političku prednost u nekoj situaciji (uspostava sigurne zone u Siriji). Istovremeno se sprovodi i desekuritizacija obrnutim procesom onda kada se postigne neki politički povoljan dogovor (paket pomoći EU za Tursku) što predstavlja klasičan primjer sekuritizacije međunarodnih migracija u ovoj zemlji.

Republika Srbija, geografski posmatrano, pripada Evropi i zato je njen interes da uskladi svoju politiku u različitim sferama društvenog života sa evropskim pravnim i političkim okvirima. Na području imigracione politike Srbija je puno učinila kako bi u svemu ispunila očekivanja koja se postavljaju pred državu kandidata za članstvo u EU. Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, istaknuta je potreba za usklađivanjem zakonodavstva Republike Srbije sa pravnim propisima Evropske unije. U cilju usklađivanja date su konkretne preporuke koje se odnose na izmjene određenih propisa ili donošenje novih zakonskih i podzakonskih akata, a preporučeno je i razmatranje mogućnosti centralizovanja sprovođenja politike azila i razrade mehanizama za bolju koordinaciju saradnje državnih organa i institucija uključenih u sprovođenje politike azila. Otuda države kandidati za ulazak u EU, kao i one koje to još nisu postale, razumjele su neophodnost usklađivanja sa normama EU da bi njihovi državljani uživali pravo na slobodno kretanje. One su morale u vrlo kratkom roku da uvedu

mnoštvo propisa i procedura, da usvoje zakone, da organizuju svoj sistem osiguranja granica, itd. (Babović i Babić,2013).

Iako je većina migranata u zemljama Jugoistočne Evrope u tranzitu jer su krajnje destinacije zemlje EU, dugotrajne situacije i putovanja zahtijevaju i dugotrajna boravišta migranata u ovim zemljama. Problem ilegalnih migracija prerasta u situacije koje se ne mogu tretirati nekim ad hoc kratkoročnim mjerama već upravo suprotno, zahtijevaju dugoročniji pristup. Iako je zvanična politika ovih zemalja različita i kreće se od relativno pozitivne,prihvaćajuće politike kao što je to slučaj u Turskoj do tvrdokorne i odvrćajuće politike kao što je to slučaj u Mađarskoj, svi dostupni dokazi nameću zaključak da je pristup upravljanju migracijama u Jugoistočnoj Evropi zasnovan na sekuritizaciji,u većem ili manjem obimu.

3. ILEGALNE MIGRACIJE

Posljednjih deset godina, ilegalne migracije su uvelike dobile na značaju. Ugnjetavanje ljudi u različitim aspektima života često postaje razlog koji ih navodi na bježanje i napuštanje njihove domovine i porodice, u nadi da će u drugoj državi ostvariti svoja prava. To je ono što, ekonomski i socijalno, čini konstruktivnu silu imigracija. Ilegalne migracije su društveni fenomen koji potencijalno može uticati na sigurnost u mnogim državama Jugoistočne Evrope* uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Masovnost migracija i različita kategorizacija migranata u izloženim državama,različiti tretmani i odgovori državnih institucija i lokalnih zajednica u upravljanju migracijama dodatno utiču na složenost procesa međunarodnih migracija. Glavni razlozi za ilegalnu migraciju mladih iz Afrike i zemalja JugoIstočne Azije u Evropu leži u političkoj nestabilnosti većine afričkih država, nedostatka mira i sigurnosti i širenja siromaštva među afričkom populacijom. Zbog toga, ilegalni migranti koriste obale Maroka, Tunisa, Libije, Alžira, i Mauritanije za prelazak na južne obale Evrope. Zemlje arapskog magreba danas su postale centar za ilegalne migracije do juga Evrope, a posebno do Italije, Francuske i Španije. Sa druge strane kopnena ruta ilegalnih migranata iz Afganistana,Irana,Iraka,Sirije i drugih blisko istočnih zemalja neumitno vodi preko Turske i Grčke do Srbije i Bosne i Hercegovine.

U praksi se javljaju različiti termini kojima se nastoji opisati pojava ilegalnih migracija te se često razne kategorije “ljudi u pokretu” koji ne

* U CIA World factbook-u u opisu svake zemlje uključena je „Lokacija“ pod zaglavljem „Geografija“ u kojem je svaka zemlja klasifikovana unutar regiona.Sljedeće zemlje su uključene u klasifikaciju, „Jugoistočna Evropa“: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Kosovo*,Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Rumunija, Srbija i Turska (samo Istočna Trakija). U ovoj klasifikaciji Slovenija je uključena u Centralnu Evropu, Grčka u Juznu Evropu a Moldavija u Istočnu evropu.

posjeduju validne dokumente svrstavaju u ilegalne migrante. U nastavku su definisani osnovni termini koji se koriste u međunarodnoj praksi.

Ilegalne migracije

Ilegalne migracije su kretanje koje se vrši van regularnih granica zemalja, tranzita i zemalja domaćina. Ilegalni migranti su osobe koje ulaze u drugu zemlju, bez regularnih dokumenata namjenjenih legalnim migrantima. Takođe, to su osobe koje ulaze bez dozvole za ulazak u zemlju domaćina, ulaze sa falsifikovanom dokumentacijom, ili sa privremenom dokumentacijom, ali po isteku privremenog boravka oni ne napuštaju zemlju domaćina, kao i oni koji ulaze nelegalno sa tuđih susjednih granica.

Neregularne migracije - kretanje osoba koje se odvija izvan zakona ili međunarodnih sporazuma koji regulišu ulazak ili izlazak iz Države porijekla, tranzita ili odredišta.

Ilegalni migrant (neregularni migranti) - ovaj termi označava migrante u neregularnoj situaciji i nedokumentovane migrante

Ilegalni migrant (irregular migrant)* je takođe lice koje zbog ilegalnog ulaska ili isteka vize, nema legalni status za neku zemlju tranzita ili domaćina. Ilegalni migrant je osoba koja boravi u drugoj zemlji ilegalno bez dokumentacije i on je po zakonu neispravnog (ilegalnog) statusa.

Nedokumentovani migrant - nedržavljanin koji uđe ili boravi u zemlji bez odgovarajuće dokumentacije. Migranti se mogu naći u ovoj situaciju na dva načina:

- a) kada imaju dokumente koji dokazuju identitet ali ne posjeduju dokumente kojim dokazuju pravo ulaska i boravka u zemlji, ili je takva dokumentacija falsifikovana ili nevažeća;
- b) ne posjeduju nikakav oblik dokumenata kojim bi dokazali svoj identitet niti imaju bilo kakav drugi dokaz prava na ulazak i boravak u zemlji.

Izbjeglice (Konvencija 1951) - Osoba koja iskazuje utemeljen strah od progona na osnovu rase, religije, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog političkog mišljenja i nalazi se izvan zemlje državljanstva i nije u mogućnosti zbog takvog straha ili neželji da prihvati

* Iako ne postoji univerzalno prihvaćena definicija neregularnih migracija ovaj termin se generalno koristi da opiše osobe koje se kreću izvan regularnih migrantskih kanala. Činjenica da se takve osobe kreću neregularno ne oslobađa Države od odgovornosti zaštite njihovih prava. Kategorije migranata koji nemaju nikakav drugi izbor osim da koriste neregularne migracijske kanale mogu uključivati izbjeglice, žrtve krijumčarenja ljudi ili djecu migrante bez roditeljskog staranja.

zaštitu te zemlje :ili ona osoba koja ne posjeduje državljanstvo a nalazi se izvan zemlje bivšeg prebivališta kao rezultat takvih događaja nije u mogućnosti ili ne želi da se vrati u tu zemlju.

Ove kategorije se opravdano smatraju ilegalnim migrantima iako se ovaj termin često zamjenjuje sa terminom neregularni migranti što implicira da takvi migranti ne krše imigracijske zakone “sa umišljajem” već zbog spleta različitih okolnosti.

3.1. Ilegalne migracije kao sigurnosna prijetnja

Pod pojmom sigurnosne prijetnje u kontekstu Kopenhagenske škole se podrazumijevaju egzistencijalne prijetnje prema referentnom objektu što je u ovom slučaju društvo i država koja je izložena masovnim ilegalnim migracijama. Iako masovne ilegalne migracije u nekoj državi ili regiji mogu poprimiti oblike koji ugrožavaju pojedine segmente društva te prijetnje se ni u kom slučaju ne bi trebale smatrati egzistencijalnim iz nekoliko razloga. Prvo se nameće pitanje do koje mjere normalni društveni procesi mogu biti ugroženi prisustvom velikog broja ilegalnih migranata? Da li je moguće da jedna država doživi totalni kolaps usljed masovnih migracija? Odgovori na ova pitanja su mogući na osnovu dosadašnjih historijskih činjenica-ne postoji zabilježen slučaj kolapsa neke države usljed ilegalnih migracija. Shodno tome klasifikacija sigurnosne prijetnje ilegalnih migracija kao egzistencijalne prijetnje prema referentnom objektu zaštite to jeste državi nije utemeljena. Međutim uticaji ilegalnih migracija na pojedine segmente sigurnosti u nekoj državi su evidentni i mogu proizvesti različite negativne efekte u mnogim poljima. Ti uticaji se mogu manifestovati u segmentu nacionalne sigurnosti ali ne isključivo i jedino u tom polju. Stoga je zaista potrebno svojsvrno proširenje sigurnosne agende i uvrštavanje ilegalnih migracija u sigurnosna pitanja ali ne kao generalan pristup. Krivičnopravni odgovor izloženih država na ilegalne migracije je uglavnom fokusiran na sankcionisanje krivičnih djela koja nastaju usljed ili su usko vezana sa ilegalnim migracijama. Najčešća krivična djela povezana sa ilegalnim migracijama su djela trgovine ljudima, zloupotrebe djece u svrhu seksualnog iskorištavanja, šverca narkotika i u manjem obimu oružja te kretanje osoba koje potražuju agencije za sprovođenje zakona. Također, relativno nova pojava pod nazivom ”povratak stranih boraca” koja označava odbrovoljne borce iz raznih zemalja koji su se u nekom momentu pridružili terorističkoj organizaciji Islamska Država (ISIL) često se dovodi u vezu sa ilegalnim migracijama u više zemalja.

Dovođenje terorizma u direktnu vezu sa ilegalnim migracijama u većini slučajeva nema smisla jer u najpoznatijim zabilježenim terorističkim djelima počinioci ušli u zemlju legalno,na osnovu izdatih viza i važećih

dokumenata kao što je to bio slučaj u SAD-u 2001 godine kada su izvedeni teroristički napadi u New Yorku. U terorističkim napadima u Londonu 7. Jula 2005-te godine napadnuta je podzemna željeznica i javni prevoz u kojima je ubijeno pedeset i dvoje ljudi, trojica od četvorice napadača su bili potomci migranata rođeni i odrasli u Velikoj Britaniji. U slučaju terorističkog napada u Norveškoj 2011-te godine kada je Andreas Brejvik ubio 77 ljudi dokazano je da je počilnac predstavio motive tog zločina u takozvanom Manifestu 2083 Evropska deklaracija o nezavisnosti (Kundani, 2012) u kojem je mržnja usmjerena protiv “muslimanskih migranata” kao i protiv demokratije, multikulturalizma i političara koji promoviraju religijsku i etničku toleranciju. Dovođenje terorističke prijetnje u kontekst sa migracijama ne bi trebalo povezivati direktno sa priliom terorista kroz migracije i njihovo prisustvo u nekoj zemlji već treba biti posmatrano u kontekstu aktivnosti dmacih ultradesničara i ekstremista koji se snažno protive multikulturalizmu i vide migrante kao direktnu prijetnju nacionalnom identitetu, kao u slučaju Brejvika.

Protokol iz Palerma je trgovinu ljudima definirao 2000-te godine, a Evropska konvencija o borbi protiv trgovine ljudima, u svojoj definiciji trgovine ljudima, koristi iste elemente, međutim, ona, jasno predviđa inkriminaciju za unutarnju trgovinu ljudima, a organizirani kriminal je propisan kao otežavajuća okolnost. Pod organiziranim kriminalom, međunarodno pravo podrazumijeva krivična djela koja počinu grupa od tri ili više osoba, koje zajednički djeluju u određenom vremenskom periodu, radi sticanja dobiti (2003).

Bosna i Hercegovina nije izuzetak kad je u pitanju krijumčarenje i trgovina ljudima bilo da se radi o trgovini ljudi u cilju seksualnog iskorištavanja ili pak kao dio organizovanih aktivnosti prebacivanja ilegalnih migranata na teritoriju Republike Hrvatske odnosno Evropske Unije (Korajlić, 2012).

Sud BiH je, do početka 2008. godine, izrekao pravosnažne presude u deset predmeta trgovine ljudima. Ovi predmeti obuhvataju optužnice podignute protiv tridesetpet osoba, od kojih je osuđeno dvadesetsedam. Osamnaest optuženih je postiglo sporazum o priznanju krivnje (OSCE, 2008).

Element prinude je ono što čini razliku u tome da li neko krivično delo spada u ilegalne migracije ili trgovinu ljudima. Krijumčarenje se u krivičnom djelu ilegalnih migracija bazira na sporazumnom dogovoru oko kog se slože krijumčar i migrant, kako bi zbog obostrane koristi izbjegli zakone o migracijama. Njihova veza u krijumčarenju se automatski okončava čim se završi prelazak preko granice.

Na osnovu navedenih činjenica nameće se zaključak da ilegalne migracije mogu predstavljati sigurnosnu prijetnju u zemljama Jugoistočne

Evrope samo u kontekstu uslovno rečeno redovnih sigurnosnih prijetnji koje su već definisane u krivično pravnom odgovoru tih zemalja. Međutim, ilegalne migracije ne bi trebalo svrstavati u grupu egzistencijalnih prijetnji u ovoj regiji jer ne posjeduju potencijal znatnijeg uticaja na funkcionisanje izloženih država te shodno tome migracije ne bi trebalo sekuritizovati na način kako to zagovaraju predstavnici Kopenhagenske škole.

4. ZAKLJUČAK

Glavne sigurnosne prijetnje današnjice su svakako uključuju terorizam, politički ekstremizam i krize koje mogu oslabiti ili potpuno prekinuti socijalne veze u društvu. Sve ove prijetnje su u uskoj vezi sa ilegalnim migracijama kao specifičnom kategorijom međunarodnih migracija koja zahtijeva i specifičan pristup. Sekuritizacija kao pristup mnogim društvenim problemima današnjice koji nisu nikad prije dovođeni u vezu sa sigurnošću je posljedica globalizacije i svojevrsnog proširivanja sigurnosne agende pod uticajem političkih interesa. Međunarodne migracije nisu problem koji treba rješavati već proces kojim treba upravljati pa takav pristup zahtijeva i određene upravljačke mehanizme. Politizacija migracija neumitno vodi ka sekuritizaciji migracija kao logična posljedica pristupa problemu a ne procesu. Europska Unija i SAD su uvele sekuritizaciju migracija kao prvi i efikasni pristup masovnim kretanjima ljudi te na neki način uspostavile model ponašanja iako je jasno da dugotrajne migrantske krize u ovim zemljama i dalje traju uprkos takvom pristupu. Dok se sekuritizacijom migracija naizgled rješavaju sigurnosni problemi od pretpostavljenog značaja za te države istovremeno se kreiraju i novi potpuno nekonvencionalni sigurnosni izazovi koji nastaju usljed takvog pristupa. Jedan od tih izazova je svakako politički ekstremizam i ultradesničarski nacionalizam koji se snažno protive međunarodnim migracijama u kojima vide direktnu prijetnju vlastitom nacionalnom identitetu. Takav pristup može izazvati duboke socijalne podjele u društvu te u nekim slučajevima je u direktnoj je suprotnosti sa glavnim proklamovanim evropskim vrijednostima - multikulturalizmom, vjerskom i etničkom tolerancijom i poštivanjem ljudskih prava. Ilegalne migracije postaju sigurnosna prijetnja u Jugoistočnoj Evropi uveliko zbog pristupa koji je zasnovan na sekuritizaciji migracija u zemljama EU koje su uspostavile takav model ponašanja. Zemlje Jugoistočne Evrope koje još uvijek nisu punopravne članice EU ali teže ka tom cilju jednostavno nemaju izbora u političkom smislu i moraju dokazati da su sposobne tretirati međunarodne migracije na način kako to čini EU. To podrazumjeva usklađivanje pravne legislative, izgradnje infrastrukture koja može kontrolisati kretanja ljudi te razvijanje kapaciteta za upravljanje migracijama. U kontekstu teorije sekuritizacije Kopenhagenske škole

ilegalne migracije mogu predstavljati tek djelomičnu sigurnosnu prijetnju u izloženim zemljama u zavisnosti od političkih interesa pojedinih zemalja. Ta djelomična sigurnosna prijetnja se može identifikovati u segmentima prekograničnog kriminala, trgovine ljudima i krijumčarenju ljudi dok se veze sa terorizmom mogu uspostaviti samo u strogo izolovanim, pojedinačnim slučajevima a nikako kao generalna pretpostavka.

LITERATURA

1. Ahić J. , 2004. Dokument o sigurnosnoj politici Bosne i Hercegovine - "Conditio sine qua non" Kriminalističke Teme, III (3-4), 357-367.
2. Ahić J., Hadžikadunić A., Kovačević G., Korajlić N., 2016. Krizni menadžment u Bosni i Hercegovini – upravljanje u defragmentiranom sistemu, Zbornik radova 9. međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Dani kriznog upravljanja“, Veleučilište Velika Gorica
3. Alispahić B., Kovačević G., Korajlić N., 2015. Značaj kritične infrastrukture u sustavu nacionalne sigurnost, Zbornik radova 8. međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Dani kriznog upravljanja“, Veleučilište Velika Gorica
4. Ashley, J. ,2011. The Arab spring requires a defiantly European reply. The Guardian, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2011/mar/06/arab-spring-european-reply-labour>
5. Athanassaopolou E., 2013. Organized Crime in Southeast Europe. Routledge. pp. 6–
6. Babović, M. i Babić, M., 2013. Sociologija Međunarodne migracije u Srbiji – stanje i politike, Sociologija, br. 2/13, str. 213. Sociološko naučno društvo Srbije.
7. Bojanić N., Korajlić N., Kavazović M., 2015., Kriminalistička tehnika, Visoka škola „CEPS – Centar za poslovne studije“ Kiseljak
8. Buzan, B. ,1987 . Introduction to Strategic Studies: Military Technology and International Relations. London: Macmillan.
9. Buzan, B. ,1991. People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-ColdWar Era. London: Harvester Wheatsheaf.
10. Buzan, B., Kelstrup, M., Lemaitre, P., Tromer, E., Wreaver, O. ,1990 . The European
11. Buzan, B., Weaver, O., Wilde, J. ,1998. Security: A New Framework for Analysis.
12. Council of Europe, 2005. Konvencija Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima.
13. Den Boer, M. 1997 . ‘Step by Step Progress. An Update on the Free Movement of Persons and Internal Security’. Eipascope, No. 2, pp. 8–11.
14. Deutsche Welle, 2019. Europe 'will feel' new refugee wave, warns Turkey's Erdogan.

15. Doty, R.L. ,1996. Immigration and National Identity: Constructing the Nation. *Review of International Studies*, Vol. 22, No. 3, pp. 235–55.
16. Fielding, A. ,1993. ‘Migration, Institutions and Politics: The Evolution of European Migration Policies’. In King, R. (ed.), pp. 40–62.
17. Hansen, L., 2011. "Reconstructing desecuritisation: the normative-political in the Copenhagen School and directions for how to apply it." *British International Studies Association*.
18. Hollifield, J.F., 1992. *Immigrants, Markets and States* .Cambridge: Harvard University Press.
<https://www.infomigrants.net/en/post/21723/europe-will-feel-new-refugee-wave-warns-turkey-s-erdogan>
<https://www.state.gov/state-sponsors-of-terrorism/>
19. Huysmans, J. and Squire, V., 2009. Migration and Security. In: Dunn Cavelty, Myriam and Mauer, Victor eds. *Handbook of Security Studies*. London, UK: Routledge.
20. Huysmans, J., 2007. Revisiting Copenhagen or on the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe. *International Security Vol IV* ed. Barry Buzan and Lenny Hansen. London: Sage Publications, 48
21. Kešetović Ž, Korajlić N., Toth I., 2013., *Krizni menadžment, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije i Veleučilište Velika Gorica
22. Kešetović Ž., Korajlić N., Toth I., Gurovski M., 2017., *Upravljanje so krizi megu teorijata i praktikata*, Fakultet za bezbednost, Skopje
23. Kešetović, Ž., Toth, I. i Korajlić, N. 2013. *Isprika kao strategija u kriznom komuniciranju – značaj kulturnog konteksta*. Zbornik radova 6. međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“, 956-969.
24. Kešetović, Ž., Toth, I. i Korajlić, N. 2013. *Značaj i uloga upravnog vrha u kriznom menadžmentu*. Zbornik radova 8. međunarodne znanstvene i stručne konferencije „Menadžment i sigurnost - M&S 2013“, 8, 379-386.
25. Kešetović, Ž., Toth, I. i Korajlić, N., 2014. *Apology as Crisis Communication Strategy-Importance of Cultural Context*. *Collegium Antropologicum – Journal of the Croatian Anthropological Society*, 38 (1), 171-178.
26. Korajlić N., 2009., *Kriminalistička metodika otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja eksplozija*, Monografija, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo
27. Korajlić N., 2011., *Kriminalistička metodika, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj

28. Korajlić N., 2012., Istraživanje krivičnih djela, Pravni fakultet, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo
29. Korajlić, N., Šuperina, M., Selimić, M., 2020., Uvod u kriminalistiku – na znanstvenim temeljima suprostavljanja kriminalitetu, Visoka poslovna škola CEPS - Centar za poslovne studije, Kiseljak.
30. Korajlić, N. i dr., 2010., „Kriminalističko - kriminološke specifičnosti ekološkog kriminaliteta“, Časopis Univerziteta u Travniku, vol. 3, Br. 3., str. 71 – 76., Travnik, ISSN 1840 -3999;
31. Korajlić, N., Ahić, J., Hadžikadunić, A., Sigurnosni aspekti faktora uspješnosti otkrivanja I dokazivanja krivičnih djela s uporabom eksploziva, 11. Međunarodna znanstveno-stručna konferencija “Dani kriznog upravljanja 2018”, Zbornik radova, Brijuni, 23-24. Maj 2018, Hrvatska
32. Korajlić, N., Dautbegović, A. i Ahmić, E. 2014. Nekonvencionalna energetska sigurnost. Zbornik radova 7. međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Dani kriznog upravljanja“, 1201-1210.
33. Korajlić, N. I Kržalić, A. 2019. Influence of migrations onto security of BH citizens. Faculty for Criminalistics, Criminology and Security Studies Sarajevo
34. Kovačević G., Alispahić B., Korajlić N., 2015. Nastanak i razvoj krize u 21. stoljeću, Zbornik radova 8. međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Dani kriznog upravljanja“, Veleučilište Velika Gorica
35. Krivični Zakon BiH, čl. 186, SG 3/03 s izmjenama i dopunama u br. 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 (definicija krivičnog djela trgovine ljudima), 2003. godina.
36. Kundani, A. 2012. The Anti-Islamist: Anders Behring Breivik’s Manifesto. International Center for Counter terrorism ICCT. <https://icct.nl/publication/the-anti-islamist-anders-behring-breiviks-manifesto/>
37. Lake, D. A. and Morgan, P., 1997. Regional Orders. Building Security in a New World .Pennsylvania State University Press.
38. Lodge, J. 1993. Internal Security and Judicial Cooperation. In Lodge, J. (ed.) The European Community and the Challenge of the Future (2nd edn) London: Pinter, pp. 315–39.
39. Loescher, G. & Milner, J. & Newman, E. & Troeller, G., 2007 .Protracted refugee situations and the regional dynamics of peacebuilding. Conflict. Security & Development. 491-501.
40. Modly D., Korajlić N., 2002., „Kriminalistički rječnik“, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, Tešanj,
41. OSCE, 2009. Trgovina ljudima i odgovor domaćeg krivičnog pravnog sistema Kritički pregled zakona i prakse u Bosni i Hercegovini u

- svjetlu ključnih međunarodnih standarda. OSCE Misija u Bosni i Hercegovini
42. Romaniuk, S.N., 2018. "Copenhagen School". In *The SAGE Encyclopedia of Surveillance, Security, and Privacy*,. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
 43. Sanahuja, J. A., & Verdes-Montenegro, F. J. ,2021. The Copenhagen School in South America: the (de)securitization of UNASUR (2008-2017). *Revista Brasileira De Política Internacional*, 64(2), 1–20.
 44. Toth, I., Korajlić, N., Karaica, B., *Crisis Management in the Republic of Croatia, Bezbednosni dialozi*, Vol. 8, Number 1-2, 2017, Filozofski fakultet – Skopje, Institut za bezbednost, odbranu i mir,
 45. Ugur, M., 1995. Freedom of Movement vs. Exclusion: A Reinterpretation of the “Insider”–“Outsider” Divide in the European Union’. *International Migration Review*, Vol. 29, No. 4, pp. 964–99.
 46. UNHCR 1951. Convention relating to the Status of Refugees (adopted 28 July 1951, entered into force 22 April 1954). <https://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html>
 47. United Nations Commission of Human Rights, 2005. Addendum, Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective: Report on the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Sigma Huda, 62. zasjedanje, E/CN.4/2006/62/Add.2, 30. Novembar 2005. godine
 48. United Nations Secretary-General. General Assembly, 70th Session, Agenda items 16 and 117, “Plan of Action to Prevent Violent Extremism”, New York, United Nations, 24 December 2015, p. 1, (A/70/674), <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/plan-action-prevent-violent-extremism>
 49. United States Department of State, 2021. State sponsors of terrorism.
 50. UNODC , 2003. United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols, U.N. Doc. A/55/383, <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html#GA>
 51. Waever, O. (1996). “European Security Identities”. *Journal of common Market Studies* Vol 34. No 1 (March, 1996), 106.
 52. Woodward S. L. 2004 .Enhancing cooperation against transborder crime in Southeast Europe: Is there an emerging Epistemic Community?, *Southeast European and Black Sea Studies*, 4:2, 223-240, DOI: 10.1080/1468385042000247538